

Твердохліб П. О.,

здобувачка вищої освіти

Харківський національний технічний університет

сільського господарства імені Петра Василенка

ВИБОРИ В СУЧАСНІЙ ДЕМОКРАТИЧНІЙ ДЕРЖАВІ

Науковий керівник:

Н. І. Моїсеєва

доктор економічних наук, професор

Влада народу реалізується передусім шляхом проведення виборів і референдумів і вона є вихідною базою для становлення і розвитку відповідного законодавства. Саме від народного волевиявлення залежить правове майбутнє нашої держави. Ст. 1 Конституції України визначає Україну як суверенну і незалежну, демократичну, соціальну, правову державу. Демократичність держави і суспільства насамперед визначається рівнем розвитку народовладдя, тобто тим, наскільки реально існуючі процедури виявлення і здійснення волі народу впливають на управління державними та суспільними справами.

Визнання народу верховним носієм державної влади є вираженням народного суверенітету. Адже саме народний суверенітет є основним принципом демократичної організації і діяльності держави та її відповідальності перед суспільством. Це означає, що народ, не поділяючи ні з ким своєї влади, здійснює її самостійно і незалежно, виключно у своїх інтересах. Право народу на встановлення і здійснення влади є його природним правом, а відтак народний суверенітет - невідчужуваний і недоторканий. Іншими словами, як проголошено у ст. 5 Конституції України, ніхто не може узурпувати державну владу.

Вибори - це форма безпосередньої демократії, народного волевиявлення, в процесі яких шляхом голосування формуються державні органи та органи

місцевого самоврядування, а також заповнюються вакантні виборні посади, зокрема, пост глави держави.

Готовність населення до виборів є ознакою його демократичності, здатністю мирними засобами вирішувати всі назрілі та наболілі в суспільстві питання. Вибори являють собою своєрідний політичний ринок, де претенденти пропонують виборцям свої програми і обіцянки в обмін на посади.

Перші вибори проводилися в давньогрецьких полісах вже в V-VI століттях до н. е., але досі являють собою найбільш функціональну модель формування органів державної влади. На сучасному етапі роль виборів велика в умовах сучасних демократій, так як вони є головною формою прояву суверенітету народу, а також каналом вираження інтересів різних соціальних груп.

Класифікувати вибори можна за різними підставами: залежно від обрання представників до законодавчих або виконавчі органи влади; залежно від територіального фактора (місцеві, регіональні, федеральні, міжнародні); залежно від періодичності (чергові і дострокові).

Відмінність виборів може полягати і в типі голосування.

Існують наступні види голосування:

- Альтернативне голосування – припускає наявність у активного виборця одного голосу, який він віддає «за» чи «проти» кандидата;

- Комулятивний – ґрунтується на тому, що число голосів у виборця більше, ніж кількість зареєстрованих кандидатів. Він може віддати всі голоси одному кандидату або розподілити їх між кандидатами в будь-якій пропорції;

- Лімітоване голосування – навпаки, передбачає, що кількість голосів у виборця менше кількості зареєстрованих кандидатів, при цьому право розпорядження голосами таке ж, як і при комулятивний голосуванні.

Вибори, таким чином, завжди пов'язані з голосуванням, але при всій близькості цих понять вони мають суттєві відмінності, оскільки голосування не завжди пов'язано з виборами.

В основі законодавчої регламентації виборів лежать три основних принципи:

забезпечення рівних можливостей для всіх учасників; принцип лояльності (прояв терпимості до своїх суперників); нейтралітет державного апарату (його невтручання в хід передвиборної боротьби).

В основу сучасного виборчого права закладені принципи загальних, прямих, таємних і рівних виборів. Проте повною мірою ці принципи не дотримуються. При наявності загального виборчого права для багатьох країн характерно маніпулювання виборчими округами для збільшення представництва консервативних сільських районів.

Прийнято розрізняти активне і пасивне виборче право.

Активне виборче право передбачає особисту участь громадян у виборах на всіх рівнях представницької влади.

Пасивне виборче право – це право бути обраним, також припускає обмеження і вимоги до претендентів на обрання.

Поширеним явищем в ході виборчої кампанії є абсентеїзм, тобто ухилення виборців від участі в голосуванні. Причинами неявки можуть бути: аполітичність, байдужість до результатів, протест частини виборців проти існуючих порядків, невіра в обіцянки.

Виборам притаманні такі відмінності:

- Вони використовуються у формах, передбачених даної виборчою системою;

- Закріплені в Конституції та інших законодавчих актах;

- Носять відносно регулярний, періодичний характер. Голосування має свої особливості:

- Використовується в різних формах (референдум, опитування, прийняття колективного рішення на зборах);

- Юридично не обов'язково зафіксовано;

- Використовується в міру необхідності

Вплив виборів на життя сучасного суспільства різноманітний і виявляється в їхніх найважливіших функціях. У науковій літературі виділяються такі функції

виборів:

- легітимація і стабілізація політичної системи а також легітимація конкретних інститутів влади: парламенту, уряду, президента і т. п. Участь громадян у виборах звичайно означає прийняття ними даного типу політичної системи, політичного режиму і правил формування органів влади, незалежно від ставлення населення до конкретних посадових осіб, уряду і правлячих партій. Вибори дають громадянам шанс переобрати уряд, який їх не влаштовує, чи ряд депутатів, замінити їх людьми, які користуються довірою. Тим самим криза конкретного уряду і його політики не призводить до відторгнення громадянами всього політичного ладу і до дестабілізації політичної системи, не переростає в прагнення зруйнувати існуючий політичний порядок шляхом революції;

- створення функціуючої представницької системи. Вибори до органів влади створюють відносини представництва громадян у цих органах і дають їм змогу впливати на діяльність цих органів. Представницька система влади, впливаючи на суспільство, модифікує його відповідно до інтегральних інтересів представників його соціальних груп, і так забезпечує процес суспільного розвитку;

- мобілізація виборчого корпусу на рішення актуальних суспільних завдань. Роз'яснюючи громадянам свої програми, переконуючи людей у необхідності прийняти і підтримати відповідні політичні цінності і цілі, вказуючи шляхи реалізації їх, партії й окремі депутати тим самим мобілізують громадян на важливі для країни політичні дії;

- розширення комунікацій, відносин представництва між інститутами влади і громадянами. У ході виборчого процесу кандидати регулярно зустрічаються з громадянами, вислуховують їхні думки і прохання, вносять корективи у свої виборчі платформи. Вибори – найважливіший канал зворотних зв'язків між громадянами і владою. Від їхньої дієвості дуже багато в чому залежить характер стосунків між керівниками держави і населенням, виникнення довіри чи недовіри, політичної участі чи відчуження, підтримки чи боротьби;

- рекрутування політичної еліти. Вибори – найважливіший канал входження громадян до складу політичної еліти, здійснення політичної кар'єри. У результаті виборів оновлюється склад правлячої й опозиційної еліт, змінюється політична вага партій та їхніх представників;

- генерування оновлення суспільства за допомогою конкурентної боротьби альтернативних політичних програм. Вибори – це своєрідне вікно, відкрите для упорядкованих, інституційованих впливів на державу і суспільство. Вони дають можливість різним політичним силам подати власне бачення суспільних проблем і висунути програми, як їх розв'язати. Тим самим стимулюється пошук оптимальних шляхів розвитку, забезпечується конкурентний добір політичних цінностей і альтернатив, створюються сприятливі можливості для подолання неефективної політики і утвердження нових, життєздатних ідей і політичних платформ;

- артикуляція, агрегація і представництво різноманітних інтересів населення. У період виборів створюються найсприятливіші можливості для усвідомлення громадянами своїх інтересів і включення їх у виборчі програми партій та окремих депутатів. Під час виборів, прагнучи одержати масову підтримку, депутати та їхні довірені особи особливо сприйнятливі до запитів і побажань населення. Це активізує процес усвідомлювання і представлення громадянами своїх інтересів. У виборчих платформах інтереси артикулюються, одержують чітке формулювання й агрегуються, звільняються від крайнощів і усереднюються, набувають несуперечливої, придатної для реалізації форми. І хоч після перемоги на виборах багато депутатів забувають про свої обіцянки, депутатський корпус у цілому, не тільки керуючись моральними мотивами, а й піклуючись про престиж партії й підтримку виборцями на майбутніх виборах, орієнтується на свої зобов'язання і запити електорату;

- каналізація, переклад політичних конфліктів у русло інституційованого мирного врегулювання їх. Вибори дають змогу відкрито і привселюдно представити суперечливі інтереси, цінності й ідеї на суд народної думки,

визначити реальну підтримку позицій тієї чи іншої сторони конфлікту, за допомогою авторитету громадської думки і державних інститутів переконати конфліктуєчих відмовитися від найрадикальніших вимог і незаконних форм боротьби. Уже сама орієнтація учасників конфлікту на те, щоб його розв'язали виборці, як правило, спонукає їх відмовитися від крайнощів, пом'якшити свою позицію, шукати компроміси і рішення, прийнятні для більшості;

- конституювання ефективної опозиції та її підготовка до виконання функцій політичного керівництва. Ефективність опозиції передбачає виконання нею функцій критики і контролю за урядом, а також її здатність виробляти альтернативну політику. Вибори, спонукаючи різні політичні сили до відкритого зіставлення своїх програм, до компромісів і коаліцій, сприяють консолідації опозиції. Крім того, будучи представленою в результаті виборів у парламенті, а нерідко й очолюючи уряд, опозиція готується до відповідального і компетентного керівництва державою після приходу до влади;

- інтеграція різноманітних думок і формування загальної політичної волі. Плюралізм сучасного суспільства має свої межі. Щоб не привести до анархії, хаосу і гострих руйнівних конфліктів, він має потребу в державному регулюванні, що відображає загальні цінності й інтереси громадян;

- політична соціалізація населення, розвиток його політичної свідомості і політичної участі. У ході виборчого процесу громадяни особливо інтенсивно засвоюють політичні цінності і норми, здобувають політичні навички і досвід, переглядають чи уточнюють свої політичні позиції. Роблячи вибір, виборці більш-менш ототожнюють себе з відповідними політичними силами;

- контроль за інститутами влади. В результаті виборів створюється найважливіший інститут контролю за урядом – парламент, а також оформляється опозиція, яка звичайно речно стежить за дотриманням конституції і закону. Парламентський контроль спирається як на власні права, судові інстанції, так і безпосередньо на думку виборців. Побоюючись поразки на найближчих виборах,

уряд звичайно змушений прислухатися до критики. Крім того, самі вибори являють собою найважливіший інститут контролю, оскільки вони дають виборцям змогу регулярно виносити свій вердикт про уряд і опозицію, змінювати склад органів влади, коригувати політичний курс. Таким чином, найважливіша функція виборів відповідно до суспільного договору – трансформація політичної системи в напрямі пошуку для країни оптимального політичного курсу.

Отже, вибори є важливим інститутом у будь-якій державі. Вони відіграють визначальну роль у формуванні політичної еліти держави; є способом надання легітимності державній владі; способом формування представницьких органів держави. Не менш важливою, на нашу думку, є здатність виборів змінювати партійну систему в країні, що є не досить важливою функцією в умовах нестабільної політичної та економічної ситуації в Україні. Адже існування понад 100 політичних партій з одного боку робить вибір більш багатшим, а з іншого боку велика кількість політичних партій, які прагнуть заволодіти владою, вносить дисбаланс у нормальне життя суспільства. Тому за допомогою виборів політично слабкі партії зникають, а сильні залишаються, формуючи партійну систему в країні.

Література:

1. Воронянський О. В. Політичні інститути: механізм формування в конкурентному середовищі. *Сучасне суспільство*. 2014. № 1. С. 15-28.
2. Воронянський О. В. Проблема формування політичних інститутів у контексті конкурентної боротьби еліт. *Вісник Харківського національного університету імені ВН Каразіна. Серія: Питання політології*. 2012. № 21. С. 75-79.
3. Моїсєєва Н. І. Людина та сучасний комунікаційний простір. *Філософія спілкування : Філософія. Психологія. Соціальна комунікація*. 2014. № 7. С. 89-94.
4. Моїсєєва Н. І. Соціально-комунікаційна діяльність як історико-суспільна

практика. Х. : ХНТУСГ, 2015. 392 с.

5. Моїсєєва, Н. І. Становлення системної методології досліджень соціальної комунікації. *Вісник Книжкової палати*. 2015. № 4. С. 38-41. URL: http://nbuv.gov.ua/jpdf/vkr_2015_4_16.pdf. (Дата звернення 10.04.2021)